

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Collegium Universi Juris Canonici

Engel, Ludwig
Salisburgi, 1693

37. De Pœnis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61596](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61596)

foro externo saltem de aequitate tali casu transactionem inter partes a iudice procurandam esse, per ea, quae tradit Laym. l. 3. tract. 3. p. 1. c. 6. m. 4.

50 Quid autem, si absque peccato mortali, vel veniali, adeoque sine culpa Theologica, sed ex culpa Juridice tantum aestimata, siue facto suo scienter, bonâ tamen fide, aut sine deliberatione vel provisione mali patrati, quis alteri damnum dederit, v. g. rem alterius, quam existimavit suam destruendo, vel corrumpendo, ex incauto & indeliberato impetu aliquid per fenestras eiciens &c. Non oriri tali casu obligationem restituendi in conscientia ante sententiam iudicis existimant multi graves DD. relati à Paulo Laym. cit. cap. 6. num. 2. Quae sententia saltem ob auctoritatem DD. ab extrinsecò probabilis est: ab intrinsecò autem videtur pati difficultatem non modicam: quia Lex Civilis his casibus concedens actionem contra damniificantem in factum, quo alteri saltem materialiter injustè damnum intulit, vix est credibile, quòd merè poenalis vel in falsa presumptione fundata sit, quin potius censeri debeat iusta & æqua, cum factum cuique suum non alteri nocere debeat, & alteri per alterum iniqua conditio inferenda non sit. *L. non debet. 74. cum similibus ff. de R. J.* Addunt tamen plerique ex cit. DD. illam suae sententiae limitationem, ut si v. g. ex commodato, locato vel alio contractu, vel pacto teneatur mihi aliquis ad conservationem rerum mearum, & damnum accidat culpâ juridicè tantum aestimata, quae ex natura illius contractus præstanda est, licet non concurrat peccatum seu culpa Theologica, nihilominus ob promissionem implicitam, quae fit ex natura contractus, teneatur mihi etiam in conscientia ante sententiam iudicis illud damnum refarcire. Itaque *Dico III.* Si natura alicujus contractus sit

ut in eo tantum lata culpa, ut in delicto vel levis tantum, ut in locato præstanda re occasione contractus, vel tunc in cessi (aliud si extra contractum vel damno de concessum levissima culpa damnum contingat, non teneri damni restitutionem, quis rem apud se depositam certa die ad alium locum domus suae esse ad eundem, sed non cautissime portari, & que fregerit culpâ suâ levissimâ. Quando enim vi contractus sine cogitur, vel tractatur res altera, non solum foret, aliquem ad majorem diligentiam obligare, quam ipsa natura contractus cogit. Unde quod in *l. qua nescit. ff. Ad leg. Aquil.* dicitur, aliquando propter unum idemque damnum tractum, vel ex lege Aquilia agi posse, recipiatur, ut ex *Leg. Aquil.* actio quædam commodatur, sed secundum naturam contractus locationis ad levem tantum, non levissimam culpam præstantem, propterea supervacua est *Legis Aquiliae* actio, quòd ex locato agi possit, cum lege Aquilia propter poenam quantum actor plus consequatur, quam ex locato. *lin. d. tract. 2. diff. 607. sub. verbo.*

ENGEL
 ...
 ...
 ...

TITULUS XXXVII
 De Poenis.

SUMMARIA.

1. Poena conventionalis qualiter apponatur debet.
2. Poena delictorum aliquando à Jure sine lege, aliquando à iudice.
3. Quando sunt determinatae, sua casibus non sunt committenda.
4. Propter varias causas & circumstantias poena quando augetur, aliquando minoratur.
5. Antiquorum Canonum poena, quae sunt in aliquibus & hodie non sunt.

6. Censuræ non est facile utendum à Jure Ecclesiastico.
7. Variæ pœnæ præter Censuræ Jure Canonico usitate.
8. Pœna carceris quomodo usurpanda, & de pœna Canonica destructionis in Monasterium.
9. Ad pœnam etiam ipsa Jure illatam ante sententiam Judicis, saltem declaratoriam, exequendam nemo tenetur, nisi hoc ipsum specialiter in Jure expressum sit.
10. Pœnam ex liby extra diocesis tantum Episcopus; Archiepiscopus vero extra totam provinciam potest imponere.
11. Depositus verbalis quid sit & quomodo fiat.
12. Quid sit & quomodo fiat degradatio.
13. Degradatio actualis est actus ordinis Episcopalis.
14. Degradatum Ecclesiasticum Judex tradit curiæ seculari, efficitur tamen pro ipso intercedendo, & quomodo hoc intelligatur?
15. An Judex secularis circa degradatum novum processum formare possit.
16. Etiam in casibus à Jure non expressis ex gravissimo delicto veniri potest ad degradationem.
17. Degradatus non semper debet tradi curiæ seculari sed potest etiam ad perpetuos carceres damnari.
18. In legibus penalibus in dubio mitior interpretatio faciendâ.
19. Circa malefactorum puniendos nec nimis clemens, nec nimis servus esse iudex.

Præter ea, quæ hæcenus de diversis pœnis criminum dicta sunt, adhuc in præsentibus tit. aliqua breviter adnotabimus.

Notandum igitur I. pœnam aliam esse ex contractu, aliam ex delicto. Pœna ex contractu dicitur pœna conventionalis & consensu partium apponitur, ut nimirum certam quantitatem pecunie solvatis, qui contractum, transactionem vel compromissionem non servaverit. Est autem utile talem pœnam apponere contractibus, ut tandem firmiter contractus observentur, & ne contra partem à contractu resilientem sit necessarium interesse probare *l. stipulatio ista. 30. §. aliter. 17. ff. de Verb. oblig.* Quod si utraque pars contractui contraverit, neutra pœnam petet, sicut & alia paria de-

dicta mutua compensatione tolluntur. *c. constitutus. 7. h. t.* si verò una pars non servarit contractum quoad aliqua tantum, ut si sub pœna tenebatur certo die tantum v. g. solvere, & tantum solverit 50. non tenebitur ad integram pœnam, sed tantum pro rata, dummodo materia sit dividua, ut quia in dando consistit, vel pactum habeat plures articulos, in quorum uno contraventum sit. *c. suam. 9. & ibid.* Gloss. notabilis in verb. *persolutis. h. t.* Plura specialia circa pœnam, quæ compromissio seu arbitramento adijcitur, dicta sunt in *Tit. de Arbitris.*

Notandum II. quòd pœnæ delictorum aliquando sint in jure expressæ & determinatæ; aliquando verò, cum lex ipsa quidem actum prohibet, sed pœnam non statuit, vel certè non absolute determinat, sint arbitrariæ juxta arbitrium & prudentiam Judicis intelligendæ, quæ nonnunquam etiam ad majores & capitales pœnas extendi possunt, si ita qualitas delicti & particulares circumstantiæ pollulent. *l. hodie. 13. ff. h. t. l. sacrilegij. 6. ff. ad Leg. Juliam peculatus. Menoch. de Arbitrar. jud. cent. 1. casu 86.*

Notandum III. Si pœna sit à jure determinata, regulariter & sine causa eam à Judice remitti, vel commutari non posse, nam facti quidem questio in arbitrio est judicantis, pœnæ verò prosecutio non ejus voluntati mandatur, sed legis auctoritati servatur, inquit Juriscons. in *l. 1. §. 4. ff. ad Senatusconsultum Turpillianum.* nisi Judex sit S. Princeps, vel qui jus aggratandi, vel remittendi pœnas ex privilegio, vel consuetudine habeat, ut hodierno tempore Princeps & Status Imperij.

Notandum tamen IV. Licet pœna sit certo delicto determinata, propter particulares tamen circumstantias, quæ in facto talis delicti concurrunt, & ipsum delictum aggravant vel minuunt, etiam inferioribus Judicibus

dicibus competere potestatem, ut à poena ordinaria Juris recedere & aliam extraordinariam graviolem vel leviolem pro sua prudentia & arbitrio imponere valeant. Ita aggravatur delictum, & consequenter augetur poena ratione loci, temporis personae, vel modi, ut si homicidium patratum sit in Ecclesia, si in personam Ecclesiasticam, vel sanguine junctam, si proditoriè, vel per insidias, si frequentia delinquentium jubeat ad terrorem poenam exasperari, *l. aut facta. 16. §. 1. cum §. seq. ff. h. t.* Ita e contra diversa causae minuunt poenam enumerari possunt, ut dignitas personae delinquentis quando est corporalis poena, *l. 8. ff. de Deuritionibus. §. l. si quis. 38. §. 5. ff. h. t.* aetas vel simplicitas, *l. serè in omnibus. 108. ff. de R. l. si delictum factum sit ex culpa tantum, non ex dolo vel proposito, vel si in ebrietate, ut dictum est superius in tit. de Homicidio, si delictum sumperit initium à justo dolore, ut quia injustè in vasu excessit necessariam defensionem Fach. Lib. 1. Controv. c. 37. quo faciunt text. in *l. si adulterium. 38. §. Imperator. ff. ad Leg. Jul. de adult. l. quid cum major. 14. §. si libertus. ff. de Bonis libertor.* si delinquens crimen in inquisitione, & multò magis extra judicium per propriam denuntiationem spontè confessus sit, saltem de jure Canonico, *c. inquisitionis. 21. & ibi DD. de Accus.* quae causa sicut & aliae videri possunt apud Jul. Clarum *lib. 5. sementiarum. §. fin. q. 60.* & apud Tiraquell. in *speciali suo tract. de Poenis temperandis.**

Singulariter jure Canonico est advertendum, quòd antiqui Canones in imponendis poenis praesertim depositionis, vel degradationis, item infligendis censuris fuerint prouidi & rigorosi, quae tamen hodie majori ex parte in desuetudinem abierunt, adeò ut teste Val. *h. t. §. 4. in fine*, si non omnes

saltem pleraque poenae Juris Canonici sint *arbitrarie*, & praeter omnes eas ecclesiasticas mandavit Trid. in hunc ecclesiastici faciles sint in illis ferendis, in omni alio modo delinquantur, cum poenitentia doceat censuras ecclesiasticas de causis latis, contemni potius quam observari. Trid. *sess. 23. de Reformatione.*

Notandum V. quòd de jure Canonico praeter censuras ecclesiasticas (de quibus terius in Tit. de Sent. excom.) in poena poenae, ut I. poena pecuniaria, vel fructuum beneficialium, si Clerici beneficiati delinquant, quas tamen poenas poenitentiarum non potest Episcopus in poenis officialibus de jure applicare, sed debet locis, vel pauperibus diltribuere, ut notatur ex aliorum delictorum arbitrio. *h. t. Trid. d. c. 3. de Reformatione. in capitulo 23. & sess. 23. cap. 3. E. form. cap. 1. si quis autem. II.* Poena carceris, ut de jure Canonico & etiam hodierno poena cum saecularium carcer non tantum custodia, sed etiam propana ad tempus, si causa tam atrox & capitalis sit in poenitentium quoque adhibetur. *cap. nonnulli de Verbor. significat. c. 3. h. t. 108.*

De jure verò Civili scripto carcer poenitentium appellatur, potius tamen poenitentia, quam poena ultima statuitur. *l. damnatum. 8. §. solent. ff. h. t.* & in gravi afflictione in carcerandis esse, ut in poenitentia pereant, jubet Imperator *l. 1. Cod. de Cystoaria reorum.* Quòd hodie observandum est iudicibus, si carceratus necdum de crimine convellendus in carcere gravius affligi, vel contempere innocentibus nimis miserandum, poenitentibus verò non satis poenitentiam agnoscat, ait Imperator *l. 1. Cod. de Poenis carceris etiam referri potest, ut olim frequenter in usu erat, de iusto in hunc*

nasterium, non ut delinquens ibidem contra suam vel Abbatis & Conventus voluntatem professionem faciat, sed ut inclusus maneat, & poenitentiam agat. c. 2. de Adult. & passim alibi.

III. Verberatio, seu modica castigatio corporalis, quæ non transeat in poenam sanguinis, d. c. 2. & c. 1. de Calumniator. c. in Archiepiscopatu. 4. de Raptoribus.

IV. Privatio beneficiorum, quæ poena, sicut & subtractio fructuum beneficialium aliquando ipso jure inferitur, aliquando per sententiam judicis inferri mandatur: quo posteriori casu ad instar aliarum poenarum non obligat in conscientia, ut delinquens ulterò beneficio cedere, aut fructus beneficiales Episcopo, vel pijs causis consignare teneatur, antequam sententia in judicio contra ipsum lata sit. Sed & priori casu obligatio in conscientia non potius nascitur, quam si sententia declaratoria sequatur, quâ judex pronuntiet & declaret, quod delinquens poenas Juris incurrit, ut communiter tradunt interpretes, per cap. cum secundum. 21. de Hæreticis. in 6. Nisi Canon ob certa aliqua delicta vel causas in specie expresserit, quod aliquis ipso jure sit privatus beneficiis vel fructibus, etiam aliâ declaratione non secuta, ut in extravag. ambitu. de Rebus Ecclesie non alien. & in Trid. sess. 13. de Reform. cap. 1. vers. si quis autem.

V. Exilium vel relegatio. c. 1. de Calumniatoribus: & quidem Episcopus potest relegare extra Diocesim, Archiepiscopus verò etiam extra suam totam Provinciam. c. 1. & ibi Barb. n. 4. de Arbitris. c. tuarum. 11. de Privilegiis.

VI. Depositio; est autem depositio privatio ordinum Clericalium, eaque duplex Verbalis & Reale. Verbalis est, quando per sententiam Episcopi vel Vicarij ejusdem speciale ad hoc mandatum habentis Clerico executio suorum ordinum, & promotio ad al-

tiores in perpetuum interdicitur: qui tamen Clericus ita verbaliter depositus, seu quod in effectu idem est, perpetuò suspensus, manet adhuc Clericus Clericalibus privilegijs gaudens. cap. cum non ab homine. 10. de Judicijs. Barb. de Offic. Episc. alleg. 110. n. 7. Imò post peractam poenitentiam cum tali deposito Episcopus dispensare, & ordinibus suis eum restituere potest secundum dicta superius in Tit. de Furt. ad finem.

Reale depositio, communiter degradatio appellatur, privat Clericum non tantum executione ordinum, sed etiam Clericatu, & omnibus privilegijs clericalibus, ut instar Laici habeatur, ipse tamen character SS. Ordinum, qui in anima imprimitur, indelebilis est, & auferri nequit: ideoque si contingeret, aliquem ex fallis probationibus condemnari & degradari, demonstratâ postmodum innocentia restitutus noviter ordinari non deberet; imò degradatus in casu extremæ necessitatis, si sacerdos foret, ex plurimum DD. sententia aliquem absolvere posset. Barbof. ad Trid. sess. 14. de Sacram. poenit. c. 14. n. 13. Fit autem degradatio cum certâ solemnitate, quæ præscribitur in c. b. 1. in 6. ut nimirum prius sententia degradationis (quæ ibidem degradatio verbalis dicitur) feratur coram certo Episcoporum numero, scilicet in degradatione Presbyteri coram sex, in degradatione Diaconi vel Subdiaconi coram tribus. c. Felix. 4. & seq. causa. 15. quest. 7. quorum tamen Episcoporum loco, si comode haberi non possint, hodie ex Trid. sess. 13. de Reform. c. 4. conceditur, ut totidem Abbates, vel in istorum etiam defectu alij Clerici in dignitate constituti intersint; quod si Clericus in minoribus constitutus degradandus sit, hanc degradationem solus Episcopus sine assentia aliorum peragere potest.

Deinde post sententiam latam degradandus sacris vestitus vestibus manibus habens librum,

librum, vas, vel aliud instrumentum, seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio publice celebrare, ad Episcopum adducendus est: cui Episcopus singula ornamenta & vestimenta singulariter auferit, incipiendo ab illo ornamento, quod in ultima ordinatione traditum fuit, & descendendo gradatim usque ad primam vestem, quae datur in collatione tonsurae Clericalis: tunc radetur caput illius, ne Clericatus vestigium appareat. Addenda quoque in detractione insignium Clericalium sunt certa verba ablationem Clericatus significantia, quae in Rituali habentur, & ultimo loco hoc vel simili modo dicendum ab Episcopo. *Auctoritate Dei omnipotentis, ac nostrâ tibi auferimus habitum Clericalem, deponimus, degradamus, & exuimus omni ordine, beneficio, & privilegio Clericali &c.*

- 13 Porro degradatio actualis refertur inter actus ordinis Episcopalis, & ideo fieri non potest, nisi ab Episcopo consecrato. *Glof. communiter recepta in c. transmissam. 15. verbo, de talibus. de Electione. Trid. d. c. 4. ibi: & per seipsum ad actualem degradationem. Panorm. in cap. non potest. 3. de Sent. & rejudicat a.*

Nihil tamen obstat, quin prolatio sententiae degradationis per speciale mandatum committi possit Vicario, & executio sive actualis degradatio alteri Episcopo consecrato, si proprius Episcopus impediatur, vel consecratus non sit, juxta ea, quae supra Tit. de Officio ordinarii. §. 4. dub. 1. diximus.

- 14 Post degradationem reus degradatus traditur judici seculari, qui in actu degradationis praesens esse debet: pro eo tamen Ecclesia intercedit, ne mortem patiatur, *c. novimus. 27. de Verbor. significat. licet verò in eod. c. dicatur, Ecclesiam debere efficaciter intercedere pro vita degradati: hoc tamen verbum, efficaciter, non est intelligen-*

dum, quod Episcopus obligetur, ut non liberet a poena mortis, alias cum ipse leges Ecclesiasticae frustra juberent in enormibus criminibus degradatum tradi judici seculari secundum leges civiles puniendum, sed sine intercessio efficaciter, ad eam, sicut & tenenter faciendâ est, ad ostendendam mansuetudinem Ecclesiasticam, ne Episcopus faciens degradationem videatur mortem degradati desiderare.

Nonquid autem iudex secularis post degradatum novum processum faceret, & de iustitia causae cognoscere? N. Esse diligendum, an crimen sit mere Ecclesiasticum, ut haeresis, simonia, administratio Divinarum a non sacerdote facta &c. vel in iudicio fori, ut homicidium, magis &c. pro tali tenetur iudex secularis praeter sententiam declaratoriam iudicis Ecclesiastici sine novo processu. *cap. ut non possimus. 18. §. prohibemus. de Haereticis. q. 1.* Altero autem casu poterit iudex secularis ab Ecclesiastico petere processum, & quoque novum super crimine facere, prout sibi de iure visum fuerit, inter alia. *Panorm. in cap. 1. de Officio iudicis ordinarii. num. 12.* Ceterum crimina quae Clericus degradandus est, in scripturis titulis, ubi in specie de singulis delictis egimus, nota sunt. Licet vero aliquae delicta, nunquam posse deveniri ad degradationem, nisi in casibus nominatis, & re expressis, nihilominus magis processum docet Panorm. *in c. est Clericus. §. 1. cum non ab homine. n. 6. de Jurat. Co. rus lib. 5. sentent. §. fin. q. 36. n. 27.* etiam in aliis criminibus valde enormibus reipublicae vel Ecclesiae damnosis, & generaliter, quoties Ecclesia non habet potestatem sufficientem ad vindicandum scelus & rem aliis hominibus inferendam, post

judice Ecclesiastico poena *degradationis*, & traditio curiæ seculari statui, ut in parricidio, latrocinio, veneficio damno longius continuato &c. nam quod ex causa poena præsertim arbitraria aggravari possit, jam ante præmissum est; ordinariè vero propter furtum, homicidium simplex in rixa factum, adulterium, aut simile delictum: grave quidem, sed non ex gravissimis, Clericus non degradatur, nisi fuerit incorrigibilis, sed alijs poenis ac depositione verbali afficitur d. cap. cum non ab homine.

In illis quoque criminibus, quæ poenam *degradationis* habent, non semper cogitur Episcopus degradationem tradere Curie seculari, sed potest aliquando ad proprios carceres perpetuo condemnare, si ita pro qualitate causæ vel personæ sibi videatur, secundum Gloss. inc. de Hæretic. in 6.

Notandum ultimum, in legibus poenali-
bus eam interpretationem adhibendam esse, ex qua poena potius mitigetur, quam exasperentur: Ideoque si in Jure vel in factis dubium occurrat, an crimen commissum, vel quæ poenâ puniendum sit, regulariter semper iudex in mitiorem partem inclinare debet, nisi concurrentes circumstantiæ aliud suadeant. *L. prospiciendum. 11. & l. penult. ff. hoc tit.* veluti si in Jure Canonico de *depositionis* poena statuatur, non de *degradatione*, sed verbali tantum *depositione* ordinariè accipiendum erit. Ita etiam in Jure civili poena capitalis aliquando non de vitæ naturalis amissione, sed civilis tantum, id est, deportationis, vel exilij intelligi potest, teste Harp. ad Tit. de Injuris. §. 1. n. 161.

Interim circa reos legitimè de crimine convictos, & præsertim illos, qui atrociter perpetrarunt, malam consuetudinem contraxerunt, & exiguam vel nullam spem emendationis ostendunt, non nimis clemens esse debet iudex, juxta illud Exodi. 22. vers.

ENGEL IN DECRET. LIB. V.

18. *maleficos non patieris vivere.* & illud I. a. a. 20. vers. 10. *misereamur impio,* & non d. s. et *justitiam* &c. ne paulatim civitas, vel provincia malis hominibus repleatur, & tales liberati graviora crimina perpetrent, quæ iudici non minima ex parte impurari poterunt. *Prospiciendum igitur est iudicanti,* aut Jurisconsul. d. l. 1. *ne quid aurius aut remissius constituantur, quam causa deposcat, nec enim auri severitatis aut clementia gloria affectanda est.*

TITULUS XXXVIII. De Pœnitentiis & Remissionibus.

SUMMARIUM.

1. Pœnitentia alia est publica, alia privata; alia solemnis, alia non solemnis.
2. Solemnis non imponitur Clericis nisi depositis.
3. Publicæ peccantibus etiam publica pœnitentia imponenda.
4. Quare à rigidioribus olim usitatis pœnitentiis recessum sit.
5. De institutione sacramenti pœnitentiæ.
6. De materia & forma hujus sacramenti: & quod etiam sufficiat attritio.
7. Per literas, aut insermentium non licet confiteri.
8. Præceptum annuæ Confessionis & Communionis: ejusque omiſſæ poenæ.
9. De consuetudine Confessio debet fieri in Paschali tempore: & quid si tunc omiſſa, alio vero tempore anni facta sit?
10. Quæ obligatio Medicis circa ægras à Jure imposita admonendi de Confessione.
11. Quid si remiſſio & indulgentia?
12. Satisfactio Christi nobis applicari debet, ut proſe ad remissionem peccatorum.
13. Indulgentiæ autem totales & plenariæ, alia partiales, & quid sit carena?
14. Clausula: de pœnitentiis injuncta &c. indulgentiis addit solita, non restringit indulgentiam, quæ etiam intelligatur de injurgendis.
15. Quomodo utriusque sit lucrari indulgentias.
16. Indulgentias concedere principaliter pertinet ad S. Pontificem: & quas possunt concedere Episcopi.

Tit. 111

17. Remis-